

вищення ефективності розвитку демографічних процесів. Проте при розробці програм стеження за траєкторіями руху об'єктів не ігноруються елементи, яким власне спонтанне впорядкування.

Розробка програм життєдіяльності людей у ландшафті, впровадження їх у практику характеризується досить складною процедурою, яка включає ті ж етапи роботи, що і інші галузі географічних знань, а саме:

УДК 911.3

розробку сценарію об'єкта дослідження, обґрунтування його суті, якісної визначеності, ретроспективного і ситуаційного аналізів, багатоеlementного, структурного і варіантного прогнозування, вибору пріоритетної траєкторії розвитку демоландшафту, впровадження проекту в життя з конкретизацією завдань підрозділам.

Надійшла до редколегії 15.08.06

О. Любіцева, д-р геогр. наук, С. Романчук, канд. геогр. наук

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК РЕСУРС РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поставлено проблему використання традицій природокористування в туризмі.

There are proposed the Problem use traditional of nature in tourism.

Актуальність даної проблеми ґрунтується на необхідності розширення пропозиції національного турпродукту. Етнокультурні традиції природокористування або традиційне природокористування містить в собі значний і абсолютно не використаний в Україні потенціал. Ця проблематика мало або зовсім не розкрита в сучасній як географічній літературі, так і в публікаціях з організації туризму, окрім публікацій авторів [3].

Автори вбачають слушним ще раз підкреслити роль традиційного природокористування в туристичній діяльності, яка може стати основою комплексного розвитку депресивних територій, що й визначено **завданням даної статті**.

Традиційне природокористування є процесом взаємодії етносу з етнічною територією (або його структурних елементів з конкретними ландшафтами) і результатом їх багатовікової коеволюції і взаємоадаптації. Традиції природокористування, як правило, виникають шляхом накопичення позитивного й негативного досвіду природокористування. Протягом сотень років традиційне природокористування фіксується в територіальних системах природокористування, у першу чергу систем землеробства, співвідношення угідь і їх узгодження з ландшафтною структурою, що закріплені в традиціях автохтонного населення [4; 5; 6; 7].

Головними компонентами природокористування протягом багатьох тисяч років були традиційні землеробство, тваринництво та промисли, які формували етнічні культурні ландшафти з їх індивідуальною й унікальною природно-антропогенною структурою (ландшафтним розмаїттям). Саме тому вагома роль традиційних екологічних знань і природокористування наголошується багатьма міжнародними документами, схваленими конференцією ООН з довкілля та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992) та на 2-му саміті Землі (Йоганнесбург, 2002).

Дуже важливим напрямом і метою впровадження традиційного природокористування є відновлення і збереження етнокультурного ландшафту як туристсько-рекреаційного ресурсу, який у той же час є гарантом збереження довкілля і розвитку екологічного туризму.

Пейзажно-естетичні властивості довкілля поліпшуються при збільшенні і розмаїтті природно-антропогенних комплексів, властивих традиційним господарюванню і забудові. Використання традиційних форм господарювання є екологічно доцільним і поліпшує туристичний "імідж" місцевості, дозволяючи розвивати сільський "зелений" туризм [1].

Розвиток та інтенсифікація сільського "зеленого" туризму, тобто організації відпочинку в сільській місцевості з використанням продукції традиційного господарювання, надає гарантії якості і в той же час потребує розробки

нормативів граничних навантажень у місцях концентрації рекреантів. У деяких випадках в умовах "перенаселення" мисливських тварин і риб за дуже обмеженою кількістю ліцензій можливо влаштувати "ретро-полювання" й "ретро-риболовлю" як своєрідне туристичне шоу.

Одним з найдійовіших чинників збереження й підтримки ландшафтного розмаїття, пов'язаним з туризмом, є відтворення етнічного та історичного середовища різних епох. Цей прийом організації довкілля може бути реалізованим у різних варіантах: а) впорядкування безпосереднього довкілля пам'яток історії та культури задля збільшення їх атрактивності; б) створення етнічних селищ, які приймають та обслуговують туристів, знайомлять їх з комплексом традиційної культури (житло, домашнє господарювання, їжа, одяг, обрядовість); в) організація музеїв архітектури і побуту під відкритим небом (скансери); г) збереження або відродження традиційного сільського господарства, промислів та ремесел (давніх систем землеробства, технологій, рослин, тварин); д) відтворення жител, господарювання, технологій стародавніх культур (з експериментальною та просвітницькою метою під керівництвом археологів); е) стилізації сучасних туристсько-рекреаційних об'єктів під традиційну архітектуру та їх "вписування" в характерний ландшафт (ландшафтна архітектура з елементами традиційного природокористування).

Для туристичної діяльності та атрактивності об'єкта це довкілля повинно відповідати його стану на момент побудови за умови збереження первісного вигляду або перебудови і тому відбивати риси пересічної забудови та особливості природокористування відповідної епохи. Для України переважна більшість пам'яток історії та культури походить з періоду пізнього середньовіччя і початку новітньої доби, тобто відповідає періоду класичного традиційного природокористування в українських землях. На цей час вже були сформовані традиційні системи землеробства, які проіснували майже до середини XX ст. і малі архітектурні форми, зафіксовані етнографічно у XIX – на початку XX ст. Зазначене відповідає класичному етнічному ландшафту України, відомому нам також за художніми творами тих часів. Впорядкуванням довкілля повинні опікуватись місцеві громади, використовуючи традиції місцевих майстрів та місцеві матеріали.

Розвиток індустрії туризму передбачає різні форми використання традиційних систем природокористування як програмного продукту

Створення етнічних селищ, які приймають та обслуговують туристів, знайомлять їх з комплексом традиційної культури, є елементом індустрії туризму достатньо високого рівня, який забезпечується координацією зусиль приватного підприємництва і місцевих громад і

має більшість ознак шоу-програм (костюмовані стилізації, надмірний етнографізм, відтворення побутових традиційних ситуацій, обрядів у ході проведення шоу-програм тощо), але і в такому варіанті декорацією є найближче довкілля, яке повинно зберігати риси традиційного етнокультурного ландшафту з його розмаїттям, оскільки теж використовується як складова шоу-програм. Але потрібно здійснювати нагляд та отримувати консультації фахівців, щоб запобігти надмірному і некваліфікованому етнографізму.

Збереження або відродження традиційного сільськогосподарства, промислів та ремесел задля збереження традиційних навичок місцевого населення, які можуть бути використані як туристичний ресурс у програмах турів, є основою сувенірного виробництва. Але потреби ринкового попиту можуть негативно впливати на цей процес, уніфікуючи технології та кінцеву продукцію.

Ця проблема сполучена з проблемою відродження традиційних агробіоценозів. Продуктування традиційних тканин, килимів, шкіряних виробів потребує місцевої якісної сировини, що знову ж таки призводить до традиційної структури посівів, пасовищ з їх специфічним режимом використання з відповідними сортами рослин та породами тварин, часто селекційно відновленими в тому числі й задля туристичної атракції.

Проблема використання традиційних знань місцевого населення з метою оптимізації туристсько-рекреаційної діяльності і збереження біорозмаїття розпадається принаймні на два блоки: 1) природоохоронна діяльність, спрямована на збереження біорозмаїття, певним чином його відновлення, наслідком чого може стати відновлення естетичних властивостей місцевих пейзажів, екологічної чистоти місцевості; 2) традиційна система природокористування, у першу чергу сільськогосподарського, спрямована на використання доцільних у сучасних умовах навичок і знань, традиційних технологій обробітку ґрунту, вирощування сільськогосподарської про-

дукції, впорядкування пасовищ тощо, наслідком чого може стати наявність гарантовано екологічно чистої продукції (з відповідною націнкою за екологічність). До цього ж слід додати відновлення й збереження традиційних промислів та ремесел, їх збагачення й підтримка як форм додаткового економічного стимулювання місцевого населення (сувенірне виробництво в рекреації).

Таким чином, проблема збереження й підтримки знань і навичок, пов'язаних із збереженням біорозмаїття засобами туризму і в процесі рекреаційної діяльності має за мету забезпечення економічної вигоди для приймаючих місцевих громад, створення додаткових робочих місць і забезпечення зайнятості місцевого населення в "альтернативній економіці", представлений місцевою ініціативою зі створення інноваційного турпродукту на основі місцевих ресурсів екотуризму (в розширеному розумінні таких ресурсів, включаючи місцеві навички традиційного природокористування), що забезпечить додатковий прибуток місцевому населенню.

1. Любіцева О.О. Ринки туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К., 2003.
2. Любіцева О.О. Ландшафт в географії культури // Ландшафт як інтегруюча концепція XXI сторіччя : 36. наук. пр. – К., 1999. – С. 150–152.
3. Любіцева О.О., Романчук С.П. Збереження та підтримка етнокультурних традицій природокористування засобами туристсько-рекреаційної діяльності // Збереження біорозмаїття: традиції та сучасність / Відп. ред. Т. Гардашук. – К., 2003. – С. 51–67.
4. Романчук С.П. Основи етногеографії. – К., 2005.
5. Романчук С.П. Історичне ландшафтознавство: Теоретико-методологічні засади та методика антропогенно-ландшафтних реконструкцій давнього природокористування : Монографія. – К., 1998.
6. Романчук С.П., Щур Ю.В., Дмитрук О.Ю. Традиційне природокористування як механізм адаптації до природного середовища // Ландшафтогенез – 2000: філософія і географія. Проблеми постнекласичних методологій. – К., 1996.
7. Романчук С.П. Становлення культурного ландшафту і ландшафтне різноманіття в Україні // Проблеми ландшафтного різноманіття України : 36. наук. пр. – К., 2000. – С. 76–80.
8. Українці. Історико-етнографічна монографія. – К., 1959. – Т. 1.
9. Шищенко П.Г., Романчук С.П., Щур Ю.В. Традиційне природокористування в Україні (здобутки, втрати, перспективи // Люди на ландшафті XXI століття: гуманізація географії. Проблеми постнекласичних методологій. – К., 1998.

Надійшла до редколегії 12.05.06

УДК 911.3.001

В. Бабарицька, канд. геогр. наук

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СВІТОСИСТЕМІ

Грунтуючись на висвітленні механізму функціонування інформаційно-технологічного простору, розкрито зміст комунікаційної взаємодії у світосистемі, визначено типи, форми властивості комунікацій, зокрема охарактеризовано їх конкретно-історичну і просторову визначеність.

Based on the description of the mechanism of the informational and technological sphere performance it is revealed the essence of the communication interaction in the universe (world) system, types, forms and characteristics of the communications, their historical and spatial definiteness in particular.

Постановка наукової проблеми. Розробка теоретичних основ дослідження геопросторового аспекту глобалізації є актуальним завданням сучасного розвитку суспільної географії. Пошук закономірностей комплексності і пропорційності світосистеми – результату і процесу формування глобальної геопросторової єдності причинно-наслідкових ефектів взаємодії у системі людина-природа – висуває питання щодо теоретико-методологічних засад дослідження відношень, які реалізуються через зв'язки з передачі (обміну) речовини, матеріальних об'єктів, енергії, інформації – комунікації.

Наукові підвалини обґрунтування суспільно-географічних аспектів глобалізації та її наслідків складають праці зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема К. Оме, Д. Харвея, П. Хаггета, Г. де Блія, П. Муллера, Д. Хела, Д. Гольдблатта, Е. Макрю, Дж. Перратона, О. Шаблія, М. Пістуну, О. Топчієва, Б. Яценка та інших авторів.

Осмислення суспільствознавчих та економічних підходів з позицій теорії суспільної географії, у тому числі в окремих публікаціях автора, ставить на меті даної статті обґрунтування концептуальних засад дослідження комунікаційної взаємодії у світосистемі.

Виклад основного матеріалу. Визначення геопросторової сутності глобалізації як глибоко диференційованого процесу зростання масштабності потоків і структур суспільної активності, динамічності, інтенсивності і варіативності генетичних і функціональних взаємодій у світосистемі, передбачає усвідомлення наслідків швидкісного переміщення фізичних артефактів (речовини і енергії), людей, символів, знаків і інформації в просторі, і в часі.

До функціонально-компонентного складу такого глобального поліструктурного утворення, як світосистема вважається за доцільне відносити демографічно-екологічну, господарську, соціально-культурну, політичну та інформаційно-технологічну підсистеми. Геопрос-